

zanie w dzień młodzianków. Najbardziej wskazane jest „zawiązanie“ domu w ten dzień, w którym było ostatnie Boże Narodzenie.

I w tej wsi robi się na węglach krzyżyki, kładzie miedziaki, „szóstki“ lub srebrną monetę, aby się pieniądze domu trzymały, dodaje święconego ziela, kropi święconą wodą „na szczęście“ i odmawia „Anioł pański“. Węgły wiąże się „na gładko“, a tylko wyższe belki na „ocapach“ i pod powałą „na zęby“. Podczas budowy uważają cieśle na to, aby się nie skaleczyć. Gdyby krew padła na belki, należy ją zestrugać, w przeciwnym razie załęgnie się „gada“ i szczęścia w domu nie będzie. O tych wierzeniach pouczają starsi cieśle młodszych robotników.

Dla wprowadzki do nowego domu uważają Wilczycanie za najodpowiedniejsze dni: wilję Zielonych Świątek i wilję św. Jana. Przed wkroczeniem ludzi i bydła do chałupy, wpuszcza się i w tej wsi naprzód takie zwierzę (mysz, szczura, ptaka itd.), którego nie będzie się chować w gospodarstwie¹⁾.

Zakopane.

JULJUSZ ZBOROWSKI.

Przezviska górali powiatu nowotarskiego.

1. Wieś Odrowąż.

Przezviska mieszkańców Odrowąża zebrał w 1920 r. wedle kwestjonariusza Zachemski Antoni, podówczas uczeń VII klasy gimnazjum w Nowym Targu, sam „Odrowążan“ rodem, któremu za chętną współpracę składam tutaj podziękowanie. Kwestjonariusz dałem jak najprostszy. Były w nim następujące rubryki:

- 1) numer domu we wsi;
 - 2) nazwiska rodzin zamieszkujących dom;
 - 3) przezviska (lub brak przezvisk) członków rodziny;
 - 4) miejsce urodzenia mieszkańców, mających przezvisko;
- (ten punkt dla stwierdzenia ewentualnych różnic w prze-

¹⁾ W Nowym Targu, pow. nowotarski, wedle Śmiałkowskiego „z pod Niwy“, kładzie się na pierwszej „pecce“ pod węglem srebrną lub złotą monetę, aby „dudki“ (pieniądze) były zawsze w domu; na drugą kładą chleb święcony, aby go nigdy nie „chybiało“ (brakło), na trzecią sól, święconą w dzień św. Agaty dla obrony przed ogniem i piorunem, na czwartą krzak jałowca, który ma nie-dopuszczać do chałupy węża, jaszczurki i żaby.

zwiskach między rodowitymi Odrowążanami a przyby-
szami z innych wsi.)

- 5) jak we wsi tłumaczą sobie powstanie i znaczenie danego
przezwiseka.

Po wypełnieniu tych rubryk przystąpiłem do stwierdzenia
i ustalenia gwarowej wymowy nazwisk i przezwisk, poczem wrę-
czyłem memu współpracownikowi drugi kwestjonarjusz, złożony
już tylko z dwóch pytań:

- 1) jakie stosunki pokrewieństwa zachodzą między mieszkań-
cami, noszącymi te same nazwiska a inne przezwiska, —
i 2) między posiadaczami tych samych nazwisk i prze-
zwisk. — (Ten drugi kwestjonarjusz miał na celu stwier-
dzenie, czy w poszczególnych wypadkach mamy do
czynienia z przezwiskami indywidualnymi, czy też ro-
dowemi.)

W ten sposób zebrany i skontrolowany materiał odrowąski
jest początkiem dalszych poszukiwań w innych wsiach, — o ile
to będzie możliwe, — na całym obszarze Podhala i Nowotar-
szczyzny. Zapewne uda się jeszcze parę wiosek opracować na
podstawie prostego kwestjonarjusza przy pomocy uczniów, pocho-
dzących z danej miejscowości. Opracowanie całego powiatu, liczą-
cego przeszło 70 wsi, jest zależne od czasu i możliwości wędrowek
na Podtatrzu.

Dopiero po zebraniu i zestawieniu danych z kilku miejsc
na Podhalu, jeżeli już nie z całego jego terytorjum, można będzie
przystąpić do ustalenia typów przezwisk w tej okolicy.

Materiał z naszej wsi przedstawia się następująco:

1. Niektórym Odrowążanom nie nadali współmieszkańcy żąd-
nych przezwisk. Są to nazwiska: Błahuta, Brandys, Bujakowski
(organista, rodem z poza Podhala), Bula, Cieśla (3 rodziny¹⁾,
Dziwidzik, Figura (3 rodziny, z tego jedna ze wsi Dział), Fudala
(5 rodzin), Gober (urzędowo Gaber — 2 rodziny), Gawron (2 ro-
dziny), Głowoc (urzędowo Głowacz — 2 rodziny), Greła, Habas,
Hajos, Halawa, Holewa (2 rodziny), Hracza, Jankowski (nauczyciel,
rodem z poza Odrowąża), Kalec (rodem ze wsi Załuczne), Kojs
(2 rodziny), Krzysica, Kucek, Kulok (urzędowo Kulak), Majchrowic,

¹⁾ Obojętne zupełnie, z ilu składa się rodzina; w tym wypadku rodziną
„nazwiskową“ jest i samotna jednostka.

Marsolek (urzędowo Marszałek), Mikoś (2 rodziny), Molek, Paluch (proboszcz, rodem z poza Odrowąża), Pitoń (5 rodzin, rodem z Kościelisk), Sarnecki, Scypta (ze wsi Załuczne), Siecka (z Białego Dunajca), Siepok (urzędowo Siepak, rodem z Raby Wyżniej), Sobcok (urzędowo Sobczak — 3 rodziny), Sproch, Srol (urzędowo Sral), Stecko, Strama, Świentek, Wróbel, Zahemski, Zmuda.

2. Do drugiej kategorii¹⁾ wliczam tych górali odrowąskich, którym również nie nadano przezwisk; jednak obok nich są we wsi inni, noszący to samo nazwisko, ale już z dodatkiem przezwiskowym. A więc obok trzech Duszków, nieobdarzonych żadnym przydomkiem, jest aż sześciu Duszków o różnych przezwiskach. Tu należą nieprzezwan: Bielański, Bobek (2 rodziny, z tych jedna rodem z Wróblówki), Brękus (2 rodziny), Cepiel, Dusa (3 rodziny), Dzielawa, Gol (urzędowo Gal — 4 rodziny), Hosanna, Komperda (2 rodziny), Kulawiok (urzędowo Kulawiak — 4 rodziny), Lenort (urzędowo Lenart — 3 rodziny), Liska, Łach, Matyja (3 rodziny), Skupień, Stafiera (3 rodziny), Wciślok (urzędowo Wciślak — 2 rodziny, z tych jedna rodem z Pieniążkowic).

3. Przystępujemy teraz do właściwego tematu, do przezwisk. W pierwszej rubryce znajduje się nazwisko, a w niektórych wypadkach w nawiasie jego urzędowe brzmienie. W następnej przezwisko²⁾, w trzeciej skrótowie „k“, oznaczające kobietę. Czwarta rubryka określa stosunki pokrewieństwa między osobnikami tego samego nazwiska, albo też oznacza pochodzenie z innej miejscowości. Ostatnia wreszcie zawiera ludowe tłumaczenie genezy i znaczenia przezwiska, — tłumaczenie w wielu wypadkach napewno niezgodne z genezą. Brak takiej etymologii ludowej oznacza pytajnik.

¹⁾ Ten dowolny zresztą podział na kategorie 1 i 2, ma na celu przyszłe ustalenie typów przezwisk. Możliwe, — choć tego nie da się już teraz przesądzać — że będzie on przydatny w sprawie różnicy między przezwiskami rodowymi a indywidualnymi. Nadto jednoczesne zestawienie samych nazwisk może być jako materiał pożyteczny w badaniach onomastycznych.

²⁾ Na Podhalu posiadacz przezwiska jest prawie wyłącznie pod nim znany, nazywany i wołany w codziennym życiu wiejskim. Nazwisko odgrywa wśród współmieszkańców o wiele mniejszą rolę; jego właściwym miejscem są metryki i inne urzędowe akta. To też góral określa te praktyczne różnice między przezwiskiem a nazwiskiem powiedzeniem: „jak się woła“ i „jak się pisze“. Trzecie, rzadsze już określenie: „jak się do niego idzie“, jest właściwie również przezwiskiem o charakterze topograficznym, przezwiskiem dodawanem do przezwiska innego typu np. *Zych Matura z pode zwónka*.

L. p.	Nazwisko	Przezvisko	Plec	Stosunek pokrewienstwa	Wyjasnienie przezviska	
1.	Antolok (-ak)	„Mareckula“	k		?	
2.	Babic	„Biydok“		} bracia stryjeczni	?	
3.	„	„			?	
4.	„	„			?	
5.	„	„			?	
6.	Bala	„Kurzajka“	k			od „kurzenia“ (palenia) fajki.
7.	„	„Ludwicka“	k		po ojcu Ludwiku.	
8.	Bartyzoł (-a)	„Symónów“			po dziadku Szymonie.	
9.	Bielañski	„Mrowiecków“			matka jego jest z rodu Mrowiecków.	
10.	„	„Mulica“			?	
11.	„	„Wdowców“		} bracia rodzeni	ojciec ich był	
12.	„	„				długo wdowcem.
13.	Bielok (-ak)	„Smendów“		} rodzeństwo cioteczne	?	
14.	Błęka	„Pałubów“				?
15.	„	„Pałubowo“	k			?
16.	Bobek	„Balocek“		} ojciec syn	?	
17.	„	„Balocków“				?
18.	„	„Balocek“				?
19.	„	„			?	
20.	Brękus	„Klin“			po matce z rodu Klinowskich, nazwany z żartów skrótem.	
21.	„	„Klinowski“			po matce z rodu Klinowskich.	
22.	„	„Króciak“			?	
23.	„	„Rosółów“			?	
24.	Cepiel	„Maryścocka“	k		?	
25.	Domalin	„Siniawion“			od wsi Sieniawy, z której pochodzi.	
26.	Dusa	„Słomiak“			po ojcu, który lubił opasywać się powróstem.	
27.	„	„Solcyn“			od żony Salki (Salomei).	

P. L.	Nazwisko	Przezvisko	Płeć	Stosunek pokre- wienia	Wyjaśnienie przezviska
28.	Dusa	„Kubiscyn“		rodzeń- stwo ¹⁾	po matce, która tak zwano od męża Kuby.
29.	„	„Maciąga“			po babce z ro- dziny Maciągów.
30.	„	„Rapocyn“			od żony z rodzi- ny Rapaczów.
31.	„	„Weronin“			od żony Weroniki.
32.	Dzielawa	„Justynin“			od żony Justyny.
33.	„	„Rojculoków“			?
34.	Dzielski	„Bartków“			po dziadku Bartłomieju.
35.	„	„Śliwa“			?
36.	„	„Śliwinyj“			?
37.	Fiedor	„Piętkulok“			?
38.	Gol (Gal)	„Bascyn“	?		
39.	„	„Brękus“	?		
40.	„	„Cypryanów“	po ojcu Cyprjanie.		
41.	„	„Gobrów“	po matce z ro- dziny Gabrów.		
42.	„	„Hlebickula“	k	?	
43.	„	„Janów“		?	
44.	„	„Klimasów“		po ojcu Klimasie, t. j. Klemensie.	
45.	„	„Kwakowo“	k	pochozi z Kwaków.	
46.	„	„Maćkowyj“		po matce Maćko- wej, nazwanej tak po swym ojcu Macieju.	
47.	„	„Miętusianka“	k	po dziadku, któ- ry pochodził ze wsi Miętustwo.	
48.	„	„Myska“	}	bracia	?
49.	„	„Mysków“		stryjeczni	?
50.	„	„			?

¹⁾ troje z rodzeństwa nie posiada przezvisk.

L. p.	Nazwisko	Przezvisko	Plec	Stosunek pokre- wienia	Wyjasnienie przezviska
51.	Gol	„Myska“			?
52.	„	„Nyrcyn“			?
53.	„	„Sobcokowo“	k		pocho- dzi z Sobczakow.
54.	„	„Trombka“			od chwale- nia sie, ze grał na trąbce w wojsku.
55.	„	„Wilcosek“			po ojcu, którego nazywano „Wilkiem“.
56.	„	„Zoremba“		} bracia rodzeni	?
57.	„	„			?
58.	Gorb (Garb)	„Sikora“			po żonie z rodzi- ny Sikorow.
59.	Gąsienica	„Ciulac“			po ojczy- mie Ciulaczu.
60.	Gąsior	„Cisońka“	k		po mężu zwanym dla powolności „Cisoń“.
61.	Gonciarczyk	„Kwaśniok“			?
62.	„	„			?
63.	Gubała	„Błajcok“			?
64.	„	„Polcyna“	k		po babce imie- niem Polka t. j. Apolonja.
65.	„	„Zoścokowo“	k		po matce Zofji.
66.	Gwizdz	„Alyjzula“	k		po mężu Alojzym.
67.	„	„Pucóń“			?
68.	Harbut	„Brzeźniocka“	k		po pierwszym mężu Brzeźniaku.
69.	Hosanna	„Suka“			nie lubi psow, tylko suki.
70.	Kadłub	„Bomba“			?
71.	„	„Spyrkowo“	k		} po dziadku, któ- remu złodzieje ukradli „spyrkę“.
72.	„	„Spyrkula“	k		
73.	Kocańda	„Bijnias“			?
74.	Komperda	„Kosorek“			?

L. p.	Nazwisko	Przezwisko	Plec	Stosunek pokrewieństwa	Wyjaśnienie przezwiska
75.	Komperda	„Rejscozów“			?
76.	Kowalczyk	„Klimek“			?
77.	„	„Sedziok“			?
78.	Krzystyniak (-ak)	„Golus“			?
79.	Kulawiak (-ak)	„Figus“			po dziadku żony Figusie.
80.	„	„Figus“			po matce z rodziny Figusów.
81.	„	„Ignacków“			po ojcu Ignacym.
82.	„	„Rubiska“			?
83.	Kwak	„Ciercyn“		ze wsi Rogoźnika	po żonie Getrudzie.
84.	Landowsko	„Majchrula“	k		?
85.	Lenort	„Kuros“		ze wsi Załuczne	po dziadku zamieszkanym w hodowli kur.
86.	„	„Rosól“		„	?
87.	Ligas	„Jagustyniak“			po dziadku Augustynie.
88.	Liska	„Gać“		} ojciec syn	?
89.	„	„Gaciów“			?
90.	Łach	„Orawców“			po dziadku pochodzącym z Orawy.
91.	Łapyta	„Dyrgaska“			?
92.	Łoś (Łaś)	„Bach“			?
93.	„	„Burzokowo“	k		?
94.	„	„Donajcanowo“	k		po dziadku pochodzącym z Czarnego Dunajca.
95.	„	„Kasickula“	k		?
96.	„	„Klysc“			?
97.	„	„Kusprulin“			po matce z rodziny Kusprów.
98.	„	„Skawion“			pochodzi ze wsi Skawy.
99.	„	„Zobok“			?
100.	„	„			?

L. p.	Nazwisko	Przezwiseo	Płec	Stosunek pokrewieństwa	Wyjaśnienie przezwiska
101.	Łysarczyk	„Smolocek“			?
102.	Magdziok (-ak)	„Łapycino“	k		?
103.	Maśnica	„Płoskonka“			?
104.	„	„Płoskonów“			?
105.	„	„			?
106.	Matyja	„Jasica“		} bracia	?
107.	„	„			?
108.	„	„Jasiców“			syn jednego z nich
109.	„	„Rojków“			?
110.	„	„Rojkula“	k		?
111.	„	„Mostyń“		} krewni	?
112.	„	„Mostynów“			?
113.	Miętus	„Rojcula“	k		
114.	Mrozek	„Obidowianka“	k		po mężu, pochodzącym z Obidowej.
115.	„	„Piontkowski“			?
116.	Orsulok	„Cymer“			podczas pobytu w Budapeszcie był cieślą (Zimmermann) i bardzo się tem chepił po powrocie.
117.	Otremba	„Buławski“			po matce z rodziny Buławskich.
118.	Pawlikowski	„Łukosów“			po ojcu Łukaszu.
119.	„	„Zmudów“			po żonie z rodziny Żmudów.
120.	Pęksa	„Kasia“			z powodu kobiecego głosu.
121.	Ratułowsko	„Scepanka“	k		?
122.	Sarniok	„Wilkulin“		ze wsi Sarnie	lubi siedzieć w lesie jak wilk.
123.	Skupień	„Sedziok“		ze wsi Pieńżkowiec	?

L. p.	Nazwisko	Przezwiśko	Płeć	Stosunek pokrewieństwa	Wyjaśnienie przezwiśka
124.	Skupień	„Sewców“		} ojciec	po dziadku szewcu.
125.	„	„			} syn
126.	Stanek	„Hapel“			
127.	Stasik	„Kohut“		ze wsi Poronin	?
128.	Stękała	„Pytlowocka“	k	teściowa	po ojcu, który lubiał potrawy z pytlowanej mąki.
129.	„	„Pytlowocyn“		zięć	po dziadku żony, który lubiał potrawy z pytlowanej mąki.
130.	Stafiera	„Ślusarzów“			po dziadku ślusarzu.
131.	„	„Wojok“			?
132.	Stoch	„Grusków“			?
133.	Ustupski	„Pikoraj“			?
134.	Wciśłok (-ak)	„Kubocka“			?
135.	Widzis	„Zborny“			} po dziadku ze strony matki Zbornym.
136.	„	„Zborna“	k		
137.	Wojdyła	„Rabiocka“	k		po mężu pochodzącym ze wsi Raby.
138.	Zajac	„Jelyniów“			po ojcu przezwanym „Jelyń“.
139.	Zaskalsko	„Maciąga“	k		po dziadku ze strony matki Maciągu.